

การเรียนรู้ที่เขาน้ำเตี้ยมดา

โครงการศึกษาระบบนิเวศเขาน้ำเตี้ยมดา

“เขาเทียมดา” อยู่ในพื้นที่ตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ยอดเขาเทียมดา มีความสูงจากระดับน้ำทะเล 298 เมตร อยู่ห่างจากตัวเมืองสงขลาราว 8 กิโลเมตร บนเขามีการทำเกษตรกรรม คือ สวนยางพาราและสวนผลไม้ ส่งผลให้พื้นที่บริเวณเขาเทียมดาเริ่มแห้งแล้ง กลุ่มเยาวชนจึงรวมตัวกันทำ **โครงการศึกษาระบบนิเวศเขาเทียมดา** โดยมีเป้าหมายคือ อยากรู้ให้ชาวบ้าน เห็นความสำคัญของป่าต้นน้ำ ที่มีผลต่ออ่างเก็บน้ำในบริเวณ กศน. ที่คนเมืองสงขลาเก็บไว้ใช้ในยามขาดแคลนน้ำ

คุณค่าที่เกิดขึ้น

สิ่งที่ได้เรียนรู้เปลี่ยนชีวิตที่งานจากเด็กที่ไม่ค่อยรับผิดชอบ กลายเป็นคนที่มี ความรับผิดชอบมากขึ้น สามารถจัดสรรเวลาในการทำหน้าที่นักศึกษา หน้าที่ลูก หน้าที่เพื่อน หน้าที่ในโครงการ ฯลฯ ได้ดีขึ้น โดยภาระที่เพิ่มจากโครงการ ไม่กระทบกับการเรียน และคิดว่าคนเราจะอยู่ในสังคมได้ต้องรู้จักแบ่งปัน พุดคุย และรับฟังกัน การได้รับรู้ถึงสถานการณ์ที่แท้จริงของป่ายังนำไปสู่ การสร้างความตระหนักต่อสภาพปัญหาที่อาจจะสร้างผลกระทบต่อ คุณภาพชีวิตของพวกเขาในภายหน้า

กระบวนการเรียนรู้

1 **ลงพื้นที่สำรวจระบบนิเวศ** เขาเทียมดาและอ่างเก็บน้ำ

1

2 **ทำความเข้าใจ**กับชาวบ้าน เกี่ยวกับการทำโครงการ

2

3 **สำรวจความสำคัญ** อดีต-ปัจจุบันของเขาเทียมดา และการใช้ประโยชน์ของชุมชน

3

5

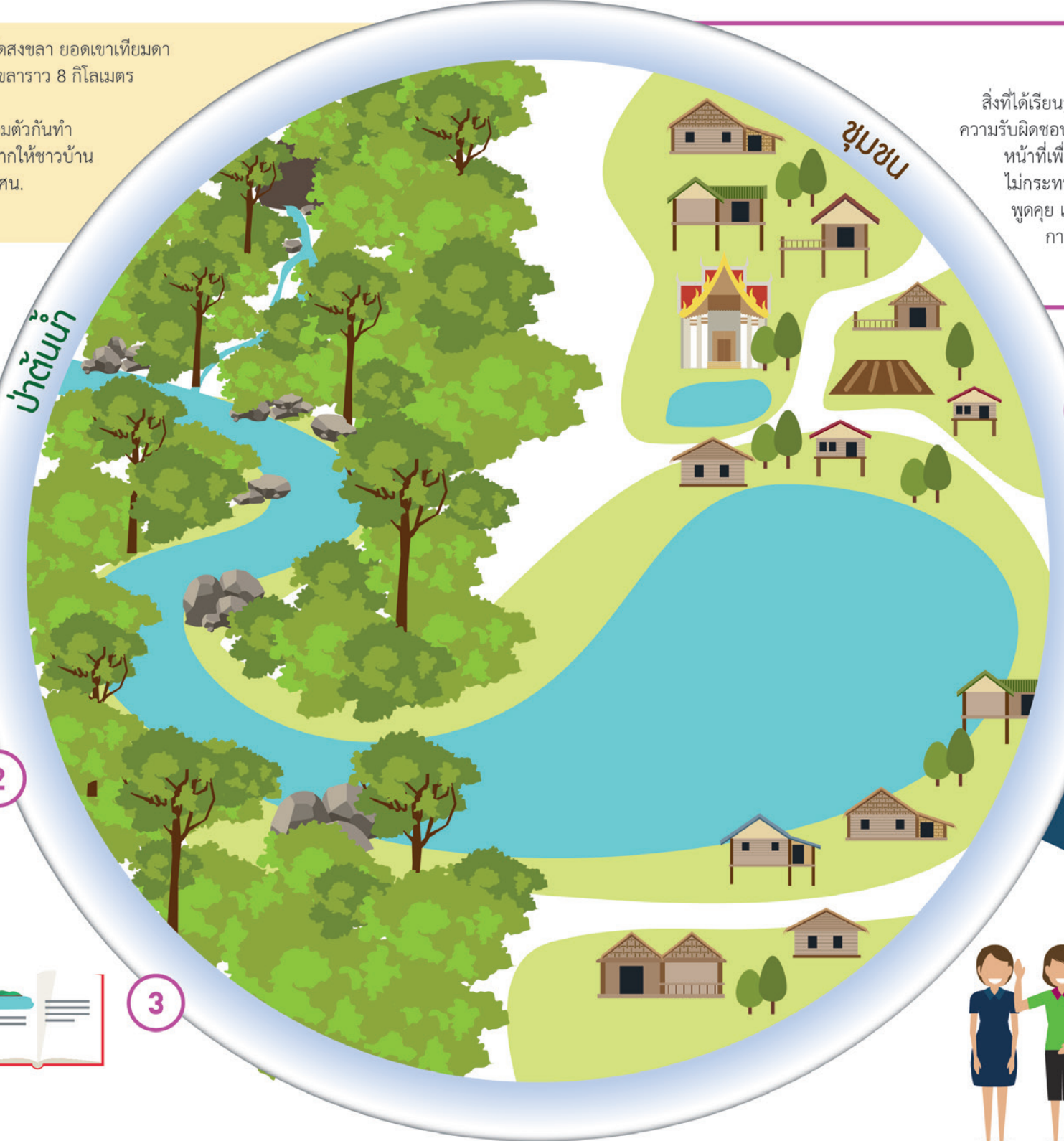

รวบรวมพืชบริเวณเขาเทียมดา ได้ 14 ชนิด

4

เรียนรู้เทคนิคการสำรวจ และการทำแผนที่ระบบนิเวศเขาเทียมดา

“

สิ่งที่ได้เรียนรู้เปลี่ยนชีวิตที่มาจากเด็กที่ไม่ค่อยรับผิดชอบ กลายเป็นคนที่มีความรับผิดชอบมากขึ้น สามารถจัดสรรเวลา ในการทำหน้าที่นักศึกษา หน้าลูก หน้าเพื่อน หน้าในโครงการ ได้ดีขึ้น โดยการที่เพิ่มจากโครงการไม่กระทบกับการเรียน โดยทีมงานบอกว่าถึงอย่างไรก็จะไม่โดดเรียนมาทำโครงการ

”

“เขาเทียมดา” ชื่อเรียกภูเขา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มเทือกเขาในอำเภอเมืองสงขลา ประกอบด้วย เขารูปช้าง เขาน้ำกระจาย เขาแก้ว เขาเกาะโหมงควรดิน ในพื้นที่ตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ยอดเขาเทียมดามีความสูงจากระดับน้ำทะเล 298 เมตร อยู่ห่างจากตัวเมืองสงขลาราว 8 กิโลเมตร บนเขามีสภาพเป็นป่า และมีการทำเกษตรกรรม คือ สวนยางพาราและสวนผลไม้ (พุทธพร ส่งศรี, www.goto-know.org/posts/607873)

“ไม่คิดว่าความเขียวขจีที่มองเห็นจากเบื้องล่างจะเป็นต้นยางพารา... ไม่รู้ว่า การมีหรือไม่มีต้นยางพาราจะสร้างความแตกต่างให้พื้นที่ป่าต้นน้ำได้อย่างไร แต่ก็ตั้งใจว่า จะรณรงค์ให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของป่าต้นน้ำให้จงได้ เพราะหาไม่แล้วในอนาคตอาจจะส่งผลต่อแหล่งน้ำที่ชาวเมืองต้องใช้ประโยชน์ ในฤดูแล้ง”

ปลูกสำนึกรักป่าต้นน้ำ

โมน่า-ไซเรดา ทั้งปากกล้า หนึ่งในแกนนำที่อาศัยอยู่ในเขตชุมชนสวนตุน บริเวณตีนเขาเทียมดา แต่เธอกลับไม่เคยรู้เลยว่า เขาเทียมดาเกี่ยวข้องกับชีวิต และสำคัญกับชุมชนอย่างไร รู้แต่ว่ามัน ตั้งตระหง่านอยู่ตรงนั้นมานานแสนนาน เมื่อ ผอ.กศน. ซึ่งเป็นลูกค้าประจำร้านอาหารของพ่อเอ่ยปาก ชักชวนให้ทำโครงการเพื่อศึกษาระบบนิเวศเขาเทียมดาในช่วงปิดเทอม ขณะรอผลสมัครเรียนต่อในระดับ อุดมศึกษา แม้ยังไม่รู้รายละเอียดว่าการทำโครงการคืออะไร แต่รู้สึกสนใจ คิดว่าดีว่าอยู่ห่างๆ ประกอบกับ เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่เธอสนใจอยู่แล้ว จึงเป็นตัวตั้งตัวตีรวบรวมเพื่อนอีก 4 คน คือ เฟอร์-ณัฐชิตา ชูสาย เพ็ญ-ศรัณยู ชูศรี เลย์-ภาณพัช รอดคง และ ผึ้ง-ชนิสรา เจริญวงศ์ เข้ามาเป็นทีมงาน โดยต่างมโนกันไปว่า จะได้ไปเที่ยวเล่นร่วมกัน

โมน่าบอกต่อว่า ตอน ผอ. มาชวนทำโครงการ คิดว่าคงเป็นกิจกรรมปลูกป่าที่ทำวันเดียวจบ เช่นเดียวกับ เฟอร์ ทีมในภาพการทำโครงการที่คืนดินสมัยเรียนอยู่โรงเรียนเก่า คือ เป็นกิจกรรมจิตอาสาที่ทำเสร็จ ภายในวันสองวัน จนกระทั่งได้พบกับทีมที่เลี้ยงจากสงขลาฟอรั่ม ที่บอกว่า โครงการนี้ต้องทำงานต่อเนื่อง อย่างน้อย 6 เดือน และทีมงานต้องมีความรับผิดชอบในการทำงาน ด้วยความที่ว่างจึงรู้สึกว่าเป็นเรื่อง ทำหาย จึงตกลงปลงใจทำโครงการ แม้การเริ่มต้นจะปั่นป่วนไปด้วยความงุนงงสับสนก็ตาม

กระบวนการพัฒนาโครงการจึงเต็มไปด้วยคำถามกระตุ้นต่อมคิดจากพี่เลี้ยงที่พยายามชักใช้ ไล่เลียงว่า อยากทำอะไร ทำไม่ต้องทำ ช่วยสร้างความชัดเจนต่อเป้าหมายในการทำโครงการ ซึ่งในที่สุดก็สรุปลงตัวที่ โครงการศึกษาระบบนิเวศเขาเทียมดา โดยมีเป้าหมายคือ อยากให้ชาวบ้าน เห็นความสำคัญของป่าต้นน้ำ ที่มีผลต่ออ่างเก็บน้ำในบริเวณ กศน. ที่คนเมืองสงขลาเก็บไว้ใช้ในยาม ขาดแคลนน้ำ

เมื่อป่าไม่ป็นเช่นที่เห็น

แม้จะตกลงใจทำเรื่องป่าต้นน้ำ แต่เพราะทีมงานไม่เคยรู้จักสภาพของป่ามาก่อน ทั้งทีมงานและ พี่เลี้ยงพากันเดินสำรวจป่าบนภูเขา โดยมียามประจำสำนักงาน กศน. ช่วยนำทาง

โมน่าเล่าต่อว่า หากมองจากข้างล่างขึ้นไปบนภูเขาจะเห็นต้นไม้เขียวขจีเต็มพื้นที่ แต่เมื่อได้ไปสำรวจ จริงๆ จึงพบว่า บนเขามีแต่สวนยางพารา และสวนมะนาวที่ชาวบ้านขึ้นไปบุกเบิกทำเป็นอาชีพ จะเหลือ บริเวณที่มีต้นไม้ดั้งเดิมเป็นหย่อมๆ อยู่ไม่มาก แต่ก็พอจะบอกว่าเดิมพื้นที่ดังกล่าวเป็นป่าดิบแล้ง บนเขา

ยังมีน้ำตกถึง 3 สาย คือ น้ำตกโตนลาด น้ำตกไร่ลุงใหม่ น้ำตกวังไทร ซึ่งทั้งสามสายจะไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำใน กศน.

สิ่งที่ได้เห็นสร้างความแปลกใจให้แก่ทีมงานเป็นอย่างมาก เพราะไม่เคยคิดมาก่อนว่าความเขียวชอุ่มที่มองเห็นจากเบื้องล่างจะเป็นต้นยางพารา โมนัสารภาพว่า การเห็นภาพจริงในครั้งนั้นเธอยังไม่รู้สึกละอะไร ไม่รู้ว่าการมีหรือไม่มีต้นยางพาราจะสร้างความแตกต่างให้พื้นที่ป่าต้นน้ำได้อย่างไร แต่ก็ตั้งใจว่า จะรณรงค์ให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของป่าต้นน้ำให้จงได้ เพราะหาไม่แล้วในอนาคตอาจจะส่งผลต่อแหล่งน้ำที่ชาวเมืองต้องใช้ประโยชน์ในฤดูแล้ง

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การทำโครงการเดินไปถูกทิศทาง ก่อนทำกิจกรรมทุกครั้ง ทีมงานจะประชุมร่วมกับพี่มีนี่-นูรอามีนี่ สาและ เจ้าหน้าที่สงขลาฟอรั่ม ที่กระตุ้นให้แต่ละคนช่วยกันคิดวางแผนกิจกรรมและกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัด

หลังลงสำรวจพื้นที่ไม่นาน ทีมงานขอให้ยามของ กศน. พาลงชุมชนสวนตุน ซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับ กศน. และเขาเทียมดา เพื่อสอบถามข้อมูลประวัติความเป็นมาของเขาเทียมดา การใช้ประโยชน์ และความเปลี่ยนแปลงของเขาเทียมดาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ด้วยคุ้นเคยกับคนในพื้นที่นี้เป็นอย่างดี ทำให้อาจสามารถพาทีมงานลัดเลาะเข้าบ้านนั้นออกบ้านนี้ พูดคุยกับคนในชุมชนได้เต็มที่

“เขาเทียมดาเมื่อก่อนชื่อเขาเทวดา ชาวบ้านมีความเชื่อว่าจะต้องจัดประเพณีรับเทวดาทุกปี โดยการจัดเครื่องเช่นไหว้ขึ้นไปทำพิธีบนเขา เพราะเชื่อว่า เทวดาจะลงมาทุกปี แต่เมื่อเวลาเปลี่ยนประเพณีดังกล่าวหายไป หลังจากนั้นก็มีการเปลี่ยนชื่อเป็นเขาเทียมดา” เฟิร์นเล่าเรื่องราวที่ได้รับรู้มาจากชาวบ้าน

การสอบถามข้อมูลจากชาวบ้าน ทีมงานจะเริ่มด้วยคำถามว่า เป็นคนดั้งเดิมในพื้นที่หรือไม่ ก่อนที่จะสอบถามเรื่องอื่น ๆ เพราะการอยู่ในพื้นที่มานานอาจจะรู้ข้อมูลเกี่ยวกับเขาเทียมดามากกว่าคนที่เพิ่งย้ายมาอยู่ คำถามที่เรียงร้อยกันอย่างต่อเนื่อง เช่น เขาเทียมดาในอดีตเป็นอย่างไร ทำไมถึงเรียกว่าเขาเทียมดา แล้วชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์อย่างไร สภาพอดีตและปัจจุบันต่างกันเยอะไหม ซึ่งคนส่วนใหญ่พูดเสียงเดียวกันว่า เมื่อก่อนกับปัจจุบันเขาเทียมดามีสภาพไม่ต่างกันมาก เพราะมีการขึ้นไปทำสวนยางพารามาตั้งแต่ในอดีต แต่ป่าบนเขาไม่ได้มีสภาพแห้งแล้งมากเหมือนปัจจุบันนี้

“ก่อนทำโครงการไม่เคยคุยกับชาวบ้านแบบนี้ ถึงบ้านจะอยู่ในชุมชนสวนตุน แต่ก็ไม่ได้รู้จักใครมากมาย” โมน่าบอกว่า การจะสอบถามข้อมูลได้อย่างลื่นไหลนั้น พวกเราต้องมีชุดคำถามเก็บไว้ในหัว โดยจะชวนชาวบ้านคุยไปเรื่อย ๆ ตามหัวข้อที่อยากรู้ แต่ก็ยอมรับว่าบางครั้งก็แอบดูโพยคำถามบ้างเหมือนกัน หลังกลับจากลงพื้นที่จึงแบ่งกันถอดเทปเสียงสัมภาษณ์ เมื่อนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบร่วมกันก็พบว่า ข้อมูลที่ได้กับสิ่งที่อยากรู้ยังไม่ครบ โดยเฉพาะเรื่องของการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ที่เขาเทียมดา

เว้นวรรคการทำโครงการ บริหารจัดการชีวิต

ถึงช่วงเปิดเทอม เฟิร์นและโมน่าตัดสินใจเลือกเรียนต่อในระดับ ปวส. สาขาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่วิทยาลัยประมงดินสูลานนท์ แม้จะสอบติดมหาวิทยาลัยในพื้นที่ก็ตาม เพราะเห็นว่าการเรียนการสอนในสาขาวิชาดังกล่าวเป็นโปรแกรมภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นความชอบส่วนตัว อีกทั้งการเรียนในระดับ ปวส. น่าจะมีทางเลือกในตลาดแรงงานในอนาคตดีกว่าการเรียนจบปริญญาตรี ซึ่งถ้าจบไปหากต้องการวุฒิปริญญาตรีก็ยังสามารถเรียนต่อได้

“คนเรียนมหาวิทยาลัยตงกันเยอะ ปวส. น่าจะมีคู่ทางมากกว่า” โมน่าเล่าเบื้องหลังการตัดสินใจ เฟิร์นเสริมว่า การเรียน ปวส. ทำให้เธอมีโอกาสฝึกฝนการทำงานจริง ขณะที่การเรียนปริญญาตรีส่วนมากเรียนแต่ทฤษฎี เรียน ปวส. จบแล้วค่อยเรียนต่อปริญญาตรี ทำงานไปด้วยเรียนไปด้วยก็ยังได้

เมื่อเข้าไปเป็นน้องใหม่ในวิทยาลัย ทีมงานต้องใช้ระยะเวลาปรับตัวอยู่พักใหญ่ ด้วยการเรียนโปรแกรมภาษาอังกฤษมีเนื้อหาที่ต้องเรียนรู้มาก ชนิดที่ว่าขาดเรียนชั่วโมงใดชั่วโมงหนึ่ง อาจกลับมาต่อไม่ติด และที่สำคัญคือ ถ้าอาจารย์ประจำวิชาสั่งงานในชั่วโมงใด หากขาดเรียนชั่วโมงนั้น ก็จะไม่สามารถไปของานทำได้ เพราะอาจารย์มีนโยบายว่า “งานชั่วโมงไหนทำชั่วโมงนั้น” จึงเป็นอันรู้ว่า คะแนนก็จะหายไปพร้อมกับเวลาเรียนที่ขาดไป นอกจากการเรียนที่เข้มข้นและเข้มงวดแล้ว กิจกรรมน้องใหม่ของวิทยาลัยก็ดึงดูดเวลาในชีวิตของทีมงานไปหมดสิ้น

การทำงานของโครงการที่เริ่มไว้จึงขาดช่วง จนกระทั่งทีมงานตกลงใจได้ว่า ต้องใช้เวลาช่วงเย็นหลังเลิกเรียนทำงานโครงการ เพราะหากจะรอให้มีวันว่างจริงๆ เวลาก็คงล่วงเลยไปเรื่อยๆ ประกอบกับไร่ประสบการณ์ ทั้งเชิงกระบวนการและเนื้อหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ทีมงานจึง

“หลังจากติดอาวุธทางปัญญา พอลจะมีเครื่องมือในการทำงาน อยู่บ้าง ทีมงานจึงเริ่มชักชวนเพื่อนๆ ในวิทยาลัยร่วมกันสำรวจป่าบนเขา เขียมดาอีกครั้ง โดยตั้งใจว่าการพาไปสัมผัสของจริง จะทำให้เพื่อนๆ รับรู้ถึงสถานการณ์ที่แท้จริง และนำไปสู่การสร้างความตระหนักต่อสภาพปัญหาที่อาจจะสร้างผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของพวกเขาในภายหน้า”

ร้องขอการหนุนเสริมจากพี่เลี้ยงของสงขลาฟอรั่มอยู่บ่อยครั้ง มีบ้านที่มีนี่เป็นที่รวมพลประชุมงาน การร้างลาจากการทำโครงการไปนานทำให้ทีมงานต้องกลับมาทบทวนกิจกรรมที่ได้ทำไปแล้วใหม่อีกครั้ง จึงรู้ว่านอกจากข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ยังเก็บรายละเอียดได้ไม่ครบถ้วนแล้ว พวกเขายังขาดข้อมูลเกี่ยวกับระบบนิเวศ ที่เป็นประเด็นหลักในการทำโครงการ ซึ่งทีมงานยอมรับว่า ไปไม่เป็น จับต้นชนปลายไม่ถูกว่าต้องเริ่มเก็บข้อมูลอะไร อย่างไร

เติมความรู้ในการทำงาน

เมื่อเห็นว่า น้องไม่มีความรู้เรื่องระบบนิเวศ พี่มีนิจจึงได้ประสานกับอาจารย์เป้-ผศ.ดร.สมปรรารถนา ฤทธิ์พริ้ง นักวิชาการที่สนับสนุนการทำงานของสงขลาฟอรั่มมาให้ความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือในการศึกษาระบบนิเวศ เช่น จีพีเอส การวัดความสูงของต้นไม้และความชันของเขา ด้วยการให้ทีมงานวาดแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ เพื่อให้รู้จักภาพรวมของเขา เขียมดา แล้วยังให้ความรู้เกี่ยวกับการรักษาความชุ่มชื้นของป่า ซึ่งจะสัมพันธ์กับการเกิดตาน้ำ ทำให้ทีมงานเริ่มเกิดความคิดที่เชื่อมโยงไปถึงสภาพของสวนยางพาราบนเขา เขียมดาว่า คงไม่ใช่สิ่งที่เหมาะสมกับการรักษาความชุ่มชื้นของป่า เพราะการทำสวนยางพาราต้องดายหญ้าให้เตียน ดังนั้นเมื่อเวลาฝนตก มีน้ำหลาก ก็จะชะล้างหน้าดินออกไป ยิ่งพื้นที่มีความลาดชันมาก การพังทลายของหน้าดินยิ่งสูง ซึ่งไม่น่าจะดีต่อการรักษาความชุ่มชื้นของพื้นที่ อีกทั้งเมื่อพิจารณาแนวทางแก้ไขปัญหาก็ได้คิดไว้ว่าจะทำฝายชะลอน้ำเพื่อสร้างความชุ่มชื้น ก็อาจจะไม่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ที่มีความลาดชันสูงเช่นนี้ ทีมงานจึงคิดวาก่อนที่จะตัดสินใจเลือกแนวทางแก้ปัญหาใดๆ ควรมีข้อมูลที่พร้อมสมบูรณ์ก่อน เพื่อจะได้ใช้เป็นฐานในการวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมต่อไป

นอกจากความรู้เชิงเนื้อหาที่ถูกเติมเต็มแล้ว ทีมงานยังได้บทเรียนด้านกระบวนการทำงาน ที่อาจารย์เป้ช่วยชี้ให้เห็นจุดอ่อนของทีมว่า “เก่งหัวใจ แต่ด้อยเรื่องการจัดการ” เนื่องจากเห็นทีมงานมักยกโขยงกันไปทำงาน โดยไม่มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ หรือกระจายงานให้แต่ละคนรับผิดชอบ ยิ่งบวกกับพฤติกรรมมาไม่ตรงเวลา ทำให้งานที่ควรจะทำเสร็จกระจุกตัวอยู่เพราะรอกัน ข้ออ่อนที่ถูกสะกิดให้รู้ตัว เป็นสิ่งที่ทำให้ทีมงานรู้สึกเศร้า แต่ก็ยอมรับและเก็บมาคิดใคร่ครวญว่า เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่พวกเขาต้องปรับปรุง

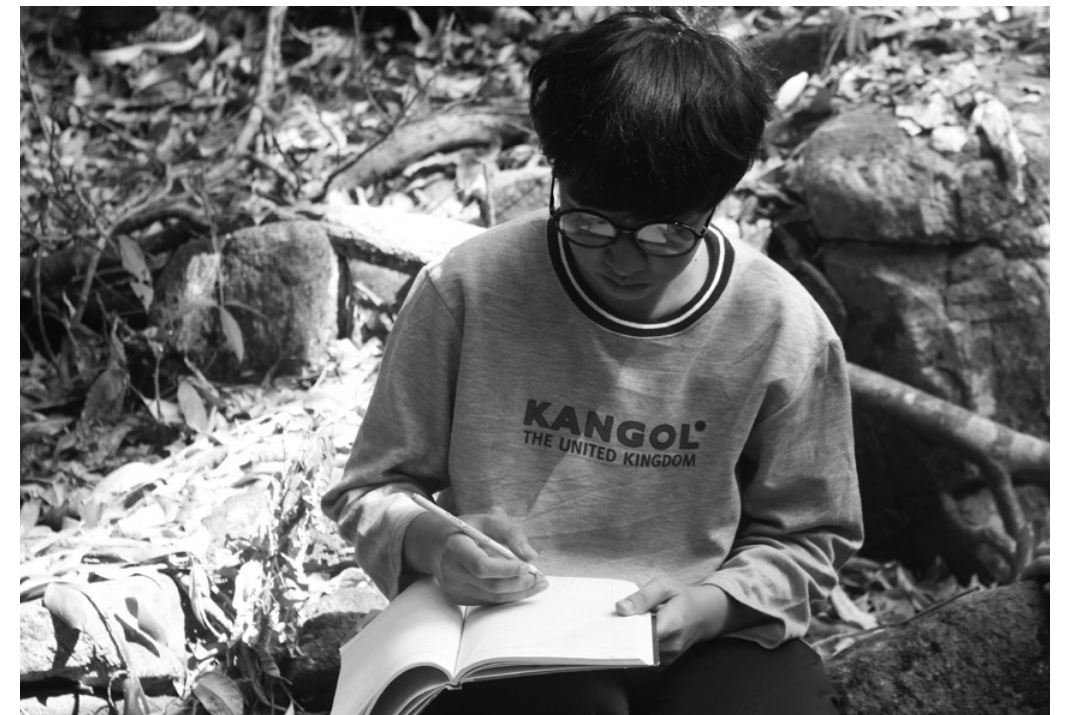
หลังจากติดอาวุธทางปัญญา พอลจะมีเครื่องมือในการทำงานอยู่บ้าง ทีมงานจึงเริ่มชักชวนเพื่อนๆ ในวิทยาลัยร่วมกันสำรวจป่าบนเขา เขียมดาอีกครั้ง โดยตั้งใจว่า การพาเพื่อนไปสัมผัสของจริง จะทำให้เพื่อนๆ รับรู้ถึงสถานการณ์ที่แท้จริงของป่า และนำไปสู่การสร้างความตระหนักต่อสภาพปัญหาที่อาจจะสร้างผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของพวกเขาในภายหน้า

“ตอนชวนเพื่อนไป เราไม่บังคับ ใช้ความสมัครใจเป็นหลัก เพราะคิดว่าถ้าเราบังคับให้เขามาทำแล้วเขาไม่เต็มใจ งานก็จะออกมาไม่ดี ถ้าเขาชอบด้านนี้จริงๆ เขาก็มาเอง” เฟิร์นเล่าถึงหลักการการทำงานที่อาศัยความสมัครใจของผู้ร่วมขบวน

การพาเพื่อนมาเรียนรู้ ทำให้ทีมงานมีโอกาสได้ใช้ความรู้ที่ได้จากอาจารย์เป้ เพราะพากันเดินเรื่อยเปื่อยจนหลงทาง ความรู้เรื่องการใช้จีพีเอส จึงถูกนำมาใช้เพื่อหาทางลงจากเขาได้อย่างปลอดภัย

เว้นวรรคการทำโครงการ 2

แต่การจัดการชีวิตใหม่จะง่าย ทีมงานต้องทิ้งช่วงการทำงานอีกครั้ง เมื่อเพื่อนในกลุ่ม 2 คนขอถอนตัวออกจากโครงการ เพราะภาระหน้าที่ในการเรียนและกิจกรรมของวิทยาลัยที่รัดตัว การออกจากโครงการของเพื่อนส่งผลกระทบต่อทีมอย่างมาก อาการที่อู้อี้ใจไม่รู้สึก แต่สำนึกในตัวเองบอกว่าต้องทำต่อไป เพราะได้รับโอกาสมาแล้วก็ต้องรับผิดชอบทำให้เสร็จ ซึ่งก็โชคดีที่เพื่อนในห้องอีก 2 คนอาสาเข้ามาช่วยเสริมทีม

“เราอยากทำให้สำเร็จ เพราะสิ่งที่เราทำมาตั้งแต่ต้นจนถึงขณะนี้ เราทุ่มเทไปมากแล้ว เป้าหมายของเราคือ ต้องทำให้สำเร็จ แม้ที่บ้านจะไม่เข้าใจและไม่เห็นด้วยก็ตาม” โมน่าเล่าถึงแรงผลักดันที่ท้าทายให้ฝ่าฟัน

เมื่อถูกกระตุ้นจากพี่เลี้ยงถึงความคืบหน้าของงาน ทีมงานจึงตั้งหลักใหม่อีกครั้ง คราวนี้ต้องการเสริมความรู้เรื่องการศึกษาระบบนิเวศป่า พี่มินนี่จึงเป็นตัวกลางประสานงานกับคุณวัลลภ หมัดไธ้สะ ที่ปรึกษาโครงการศึกษาระบบนิเวศแหลมสนอ่อนเมืองสงขลา มาให้ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนศึกษา และการเก็บตัวอย่างพันธุ์พืช เพื่อเก็บข้อมูลความหลากหลายในพื้นที่ ไปพร้อม ๆ กับการศึกษาวิถีการของน้ำตกบนเขาเทียมตา

“ถ้าเราวางแผนเปรียบเทียบเราต้องรู้ความชันของพื้นที่ ซึ่งอาจารย์เป็เคยสอนไว้แล้ว แต่เมื่อพิจารณาร่วมกับลุงวัลลภก็ได้ข้อสรุปร่วมกันว่า เป็นวิธีการที่อาจจะไม่เหมาะสม เนื่องจากพื้นที่มีความลาดชันค่อนข้างมาก ทีมงานจึงได้ลงมือถ่ายภาพลำดับ เก็บใบ เมล็ด พืชที่ไม่รู้จักเพื่อนำไปอัดแห้งก่อนจะส่งไปให้นักวิชาการในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาลัยเขตหาดใหญ่ ระบุชนิดต่อไป”

ทีมงานรวบรวมพันธุ์พืชได้ 41 ชนิด และสามารถเดินขึ้นไปจนถึงต้นน้ำบนยอดเขา การได้สัมผัสกับป่าของจริงอย่างต่อเนื่อง ทำให้ตอนนี้ทีมงานสามารถแยกแยะได้ว่า ป่าตรงไหนเป็นป่าดั้งเดิม ตรงไหนเป็นสวนยางพาราได้จากภาพถ่ายทางอากาศที่ดูจากกูเกิลเอิร์ธ

“ตอนแรกคิดว่าป่าที่ต้นน้ำต้องอุดมสมบูรณ์ แต่เมื่อเราไปเห็นแล้วก็รู้สึกว่ามันไม่อุดมสมบูรณ์เลย ความอุดมสมบูรณ์ในความคิดของเราคือระบบนิเวศดี มีสัตว์นานาชนิด มีต้นไม้เยอะ ถ้าเรามองจากข้างล่างตอนนี้รู้แล้วว่า ตรงไหนเป็นป่าเดิม ตรงไหนเป็นป่าใหม่” โมน่าบอก

ประสบการณ์ช่วยพัฒนากิจกรรม นิสัย

เมื่อเริ่มสนุกกับข้อมูลที่ได้สืบค้น ทีมงานก็รู้ว่า ขอบเขตของการศึกษาระบบนิเวศป่านั้นกว้างเกินกว่าที่พวกเขาจะทำได้ในกรอบระยะเวลาของโครงการ เพราะต้องศึกษาทั้งเรื่องดิน น้ำ ป่า และสัตว์ป่า ความคิดที่จะนำข้อมูลระบบนิเวศที่ได้ไปบอกเล่า เพื่อสร้างความตระหนักจึงถูกเก็บไว้เป็นแผนระยะยาว โดยแผนระยะสั้นที่ทีมงานตั้งใจว่าต้องทำให้สำเร็จคือการจัดระบบข้อมูลที่มีเป็นหมวดหมู่ให้ดีกว่า

“ระยะเวลาของโครงการสิ้นสุดไปแล้ว แต่งานยังไม่เสร็จ มีปีแรกก็ต้องมีปีที่ 2 ปีแรกข้อมูลต้องแน่น ก่อนจะไปจัดเวทีชาวบ้าน เราต้องหาหลักฐาน ปีนี้เราทำได้แค่รวบรวมชนิดพันธุ์ไม้ รู้การใช้ประโยชน์อ่างเก็บน้ำ สิ่งที่ขาดคือ เรายังไม่สามารถอธิบายระบบนิเวศได้” โมน่าเล่า

เมื่อตระหนักอยู่เต็มอกว่า งานยังไม่เสร็จ แต่เฟิร์มกับโมน่าก็บอกว่า สิ่งที่ได้เรียนรู้เปลี่ยนชีวิตของเธอจากเด็กที่ไม่ค่อยรับผิดชอบให้กลายเป็นคนที่มีความรับผิดชอบมากขึ้น สามารถจัดสรรเวลาในการทำหน้าที่นักศึกษา หน้าที่ถูก หน้าทีเพื่อน หน้าทีในโครงการ ฯลฯ ได้ดีขึ้น โดยภาระที่เพิ่มจากโครงการไม่กระทบกับการเรียน ทั้งสองคนบอกว่า ถึงอย่างไรก็ไม่โดดเรียนมาทำโครงการ

“รู้สึกว่ามีกระบวนการในการทำงานมากขึ้น เช่น เวลาทำงานกลุ่ม เรารู้เลยว่าต้องประชุมก่อน ต้องคุยกันก่อนว่าเป้าหมายของงานนี้คืออะไร ต้องแบ่งหน้าที่ให้ชัดเจน” โมน่าเล่าถึงการปรับใช้ประสบการณ์จากทำโครงการในการเรียน

ขณะที่เฟิร์นบอกว่า เธอรู้สึกเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น เดิมอยู่ไปวัน ๆ ไม่คิดอะไรมาก แต่เมื่อมาทำโครงการนี้ การได้เจอเพื่อน เจอผู้ใหญ่ ทำให้รู้ว่าคนเราจะอยู่ในสังคมได้ต้องรู้จักแบ่งปัน พุดคุย และรับฟังกัน นอกจากนี้ยังตรงต่อเวลาและรับผิดชอบมากขึ้น “เมื่อก่อนมาสายตลอด ไม่เคยมาตรงเวลาเลย การบ้านก็กองไว้ก่อน ถึงเวลาค่อยทำ แต่เดี๋ยวนี้รับผิดชอบมากขึ้นทั้งเรื่องตรงต่อเวลาและการทำการบ้าน”

.....
“รู้สึกเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น เดิมอยู่ไปวัน ๆ ไม่คิดอะไรมาก แต่เมื่อมาทำโครงการนี้ การได้เจอเพื่อน เจอผู้ใหญ่ ทำให้รู้ว่าคนเราจะอยู่ในสังคมได้ต้องรู้จักแบ่งปัน พุดคุย และรับฟังกัน นอกจากนี้ยังตรงต่อเวลา และรับผิดชอบมากขึ้น เมื่อก่อนมาสายตลอด ไม่เคยมาตรงเวลาเลย การบ้านก็กองไว้ก่อน ถึงเวลาค่อยทำ แต่เดี๋ยวนี้ รับผิดชอบมากขึ้นทั้งเรื่องตรงต่อเวลาและทำการบ้าน”
.....

มีนี่ เจ้าหน้าที่สงขลาฟอรั่ม ที่หนุนเสริมการทำงานของทีมาโดยตลอด สะท้อนว่า โครงการนี้เป็นการเปิดพื้นที่เรียนรู้ในตัวน้องๆ เป็นอย่างมาก เขาเข้ามาทำโครงการเพราะผู้ใหญ่ชวน ในฐานะพี่เลี้ยงที่ไม่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องระบบนิเวศ เราก็ได้เรียนรู้ไปพร้อมกับน้องด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้บทบาทของเธอจึงเป็นคนกลางที่ช่วยประสานหาคนที่มีความรู้มาเติมเต็มให้น้องเป็นระยะๆ

การทำงานที่แม้กระทั่งแทนไปตามจังหวัดชีวิต ภาพการทำงานที่ดูเหมือนจะล้มลุกคลุกคลาน แต่แท้จริงแล้วนี่คือเงื่อนไข คือแบบฝึกหัด ที่มีห้องเรียนคือชุมชนและเขาเทียมดาที่ทำให้ทีมงานได้เรียนรู้การทำงาน มีทักษะการทำงาน ทั้งการหาความรู้ แก้ปัญหา บริหารจัดการเวลา เพื่อให้งานนั้นประสบความสำเร็จ ตามสัญญาที่ตนได้แสดงเจตจำนงค์ไว้ การฝึกคนรุ่นใหม่ให้มีทักษะ มีสำนึกต่อส่วนรวม และมุ่งมั่นทำงานให้สำเร็จจึงเกิดขึ้นได้ไม่ยากเพียงเอื้อโอกาส และมีพี่เลี้ยงคอยประคับประคอง เรียนรู้ร่วมกันกับเยาวชน ดังที่เยาวชนและพี่เลี้ยงของกลุ่มนี้ได้แสดงให้เห็นแล้ว

...

โครงการศึกษาระบบนิเวศเขาเทียมดา

ที่ปรึกษาโครงการ   วัลลภ หมดไธ้
 ทีมทำงาน   นักศึกษา ปวส.1 สาขาเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ วิทยาลัยประมงดินสูลานนท์
 ไชเรดา ทั่งปากถ้ำ   ณัฐชิตา ชูสาย
 ศรัณยู ชูศรี   ภาณพัช รอดคง
 ชนิศรา เจริญวงศ์